

NITIMUKTAVAL.

PART 1

(Poetical selections
from Mahabharata Etc)

ANDHRAPRACHARINI PRINTING WORKS,

NIDADAVOL.

1917.

ఆంధ్రప్రదేశ్ గ్రామీణ సంస్థాన నిలయము.

హనుబంధ గ్రంథముల. 43.

శ్రీరామచంద్ర.

నీతి ముక్తావళి

(ప్రథమ భాగము.)

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతమునుండియు,

భర్తృహరితీతీతకమునుండియు

ఏర్పికూర్పబడినది.

మొదటికూర్పు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ గ్రామీణముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపబడినది.

1917.

కొలెక్టు (1) 6—0.

ప్రీతిక.

సీ.

పాఠశాలలోఁ జదువుబాలురకు నిర్దుష్టభాషయలవడుట
కును, సుజ్ఞానము చొప్పుడుటకును, సుగుణసంపద చేకూఱు
టకును, శ్రీమదాంధ్రమహాభారతమునుండియు, భర్తృహరి
నీతిశతకమునుండియు నీనీతిపద్యములను సేకరించి నీతిమక్తావళి
యనుపేరునఁ బ్రథమభాగముగాఁ బ్రకటించినాఁడను. పాఠ
శాలాధిపతులును, విద్యాశాఖాధికారులును దీని నాదరించి
బాలురకుఁ బఠనీయగ్రంథముగా స్వీకరించినచోఁ గృతః
త్యుఁడనయ్యెదను.

నిడదవోలు, }
10—8—17. } పాలాంత్రపు వేంకటరావు.

విషయ సూచిక.

విషయము.	పేజీ.	విషయము.	పేజీ.
1. దైవభక్తి.	1	20. అజ్ఞానము.	21
2. మాతృభక్తి.	2	21. ధర్మము.	21
3. పితృభక్తి.	3	22. ఉత్తమగుణములు.	22
4. గురుభక్తి.	3	23. శీలము.	23
5. గురుజనభక్తి.	3	24. ఓమ.	23
6. రాజభక్తి.	4	25. మిత్రుడు.	25
7. మూర్ఖపద్ధతి.	6	26. దుష్కృతి.	26
8. విద్యార్హపద్ధతి.		27. సుకృతి.	26
9. మానశౌర్యపద్ధతి.	8	28. కాపురుషులు.	27
10. అర్థపద్ధతి.		29. దుర్విశేషులు.	27
11. దుర్జనపద్ధతి.	10	30. అశోభిధనుడు.	27
12. సుజనపద్ధతి.	11	31. దాసము.	28
13. పరోపకారపద్ధతి.	13	32. ద్యూతము.	28
14. ధైర్యపద్ధతి.	15	33. దుష్టమడు.	29
15. దైవపద్ధతి.	17	34. దుష్టనరపద.	29
16. విర్య.	17	35. కలము.	30
17. సత్విము.	18	36. సత్సంగము.	30
18. అన్యతదోషము.	19	37. సత్సేవకులు.	30
19. జ్ఞానము.	20	38. ఆర్యులు.	31

విషయము.	పేజీ.	విషయము.	పేజీ.
39. లోభము.	31	55. అసహనము.	39
40. తృష్ణ.	31	56. పలుకుబడి.	39
41. పుత్రిప్రేమ.	32	57. నీతి.	40
42. మద్యపానము.	32	58. గూఢము.	40
43. సంఘబలము	32	59. బాంధవులు.	41
44. కీర్తి.	33	60. ఉపకృతి.	}
45. అపాత్రదానము.	33	అపకృతి.	
46. ప్రజ్ఞ.	34	61. ఐకమత్యము.	41
47. కామము.	34	62. స్వాస్థ్యత్యాగులు.	42
48. కీడుమేలు.	35	63. సత్ప్రవర్తనము.	42
49. సుఖదుఃఖములు.	36	64. సజ్జనుడు.	43
50. ఆర్యమార్గము.	37	65. ఉత్తముడు.	43
51. అధికమతులు	}	66. పుణ్యపురుషులు.	43
అల్పబుద్ధులు.		67. పగపు.	44
52. సత్తవ్యసములు.	37	68. పగ.	44
53. కృతఘ్నత.	38	69. సేవాధర్మములు.	45
54. కార్యసిద్ధి.	38	70. యక్షప్రశ్నములు.	49

శ్రీరామచంద్ర

నీతిముక్తావళి

దైవభక్తి.

గీ. అఖిలజీవంబులకుజీవ • మైనవాఁడు
అఖిలకర్మములకు సాక్షి • యైనవాఁడు
అఖిలలోకేశ్వరుండగు • నాదిదేవు
నాత్మభక్తియింతు భక్తితో • ననుదినంబు.

ఉ. ఈశ్వర! సద్విలాస! పరమేశ్వర! భాస్వరసత్కృపాకరా!
శాశ్వతరూపదీపక! విశాలజగద్రచనావినోద! లో
కేశ్వర! సాధుపక్ష విమ • లేక్షణ రక్షణ! ముప్తశిక్షణ!
విశ్వమయాంతరంగ! పరి • వేష్టితసజ్జన! భక్తపాలకా!

గీ. ప్రాణిలోకంబులోజ్ఞాన • పటిమంగన్న
మానవుఁడు సర్వశోభనా • స్థానమైన
దివ్యతరదైవభక్తి సా • ధించెనేని
ఐహికాముష్మికసుఖంబు • లందుటరిదె?

మా తృ త్తి.

అ. బాలుఁడైనఁగొడుకు * పోఁడుఁడైననువృద్ధఁ
డైననొక్కవిధమ * యర్హియను
నరయుభరముఁదల్లి * కాపదార్థంబు జ
గంబుకలిమికెల్ల * గారణంబు.

ఆ. యుద్ధజంతువులకు * గురులకు నమ్మెయి
దలఁపనొక్కరూప * తల్లివలయు
నూటడిల్లఁగలదె * యెందుసోటుల సువ
స్తువు నివాసమైన * చోటఁగాక.

క. అప్పుడయనమర్థుండగు
నప్పుడ దుఃఖయగుశూన్య * మైత్రోచు జగం
బప్పుడ మాతృవియోగం
దెప్పుడు వాటిల్లె నపుడ * యెంతయుఁదూలున్.

క. కలవాఁడు లేనివాఁడు న
బలుఁ డబలుఁడు మూఁడబుద్ధి * పోఁడుండనఁగా
వలదెవ్వరికైన జనని
కలిమియ యత్యంతసౌఖ్య * కరమైయుండున్.

పి తృ భ క్తి.

క. జనకుఁడు దవమును ధర్మ
బును విద్యయుఁ బరమదైవ • మునుగావున నా
తనికిఁ బ్రియంబగు పని సే
సిన దేవతలెల్లఁ బ్రీతిఁ జెందుట గల్గున్.

గు రు భ క్తి

క. గురుభక్తి కళారత్న
కరతరణముశిష్యజీవి • కావరణంబున్
గురుభక్తి గలుగువారల
కరుదే సకలార్థసిద్ధి • యగుటధరితిన్.

గు రు జ న భ క్తి.

సీ. వినుతల్లియును దండ్రీ • యును గురుండును సేవ
నీయులు సద్భక్తి • నిత్యనిరతి
వారలఁగొలుచుచు • వారెద్దిసెప్పిన

నదియాచరించుట • యధికధర్మ
 మాగమత్రయమును • నగ్నిత్రయంబు లో
 కత్రయంబును దేవ • తాత్రయంబు
 వనువస్తువులువార • లందును జనని గౌ
 రవమున నెక్కుడు • రాజవర్య
 తే. యీజగంబున దివమునం • బూజనడయు
 మాతృభక్తుండు పితృభక్తి • మానసుండు
 నట్ల యవ్యయానంద సం • పాప్రణంబు
 గురుపదాబ్జసమారాధ • కుండుఁగాంచు.

రా జ భ క్తి.

సీ. దర్శనీయర్థబైవ • దైవంబు భూపాలుఁ
 డిహము వెలింగించు • నినుఁడు విభుఁడు
 చనవునబోషించు • జనకుండు నృపమౌళి
 తమిమీరనలరించు • తల్లిప్రభువు
 గుణదోషములఁదెచ్చి • గురుఁడు మహిమింద్రుండు
 హితముఁ నెల్పెడి పురో • హితుఁడురాజు
 మేలొనఁగూర్చు న • నిత్యుఁ డుర్వీశుండు
 తలఁపుటినీడెర్చు • జాతస్యపతి
 తే. మహితమహిమాయుతుండుపేరి • మహాపూర్ణుఁ
 డాశువమజ్ఞానసంపన్నుఁ • డాత్మ సుస్వ

భావకలితుండునగు నర • పాలుఁడెకద

యవనిజనులకు నన్నియు • నైనవాఁడు !

ఉక్రోతియెయ్యుమారుతియఁకుంతిలక్షిముఁడై యపారవి
ఖ్యాతిపయోనిధింగడవఁగలెను, సూతుఁడెయ్యుఁగర్జుఁడా
స్థితచరితుఁడై నృపతి • సేవితుఁడయ్యె; దలంచిచూడఁగా
వాతతరాజభక్తులకు • నందఁగరాని యభీష్టముండునే ?

సీ. శ్రీమదవ్వంసుధరా • స్థితజనోన్నతిఁగూర్చు

ప్రథితప్రభాశక్తి • రాజభక్తి

ధర్మాత్మకామము • కాచయంబు లొసంగు

రమణీయతరళుక్తి • రాజభక్తి

సంతత సన్మార్గ • సరణిఁబ్రోబోధించు

ప్రాంచదాగమనూక్తి • రాజభక్తి

అనవద్యభువనయా • త్రానందముఘటించు

రమ్యనౌకాయుక్తి • రాజభక్తి

తే. సకలభూమండలికిని బ్ర • శాంతమైన

తేజమిడునద్భుతవ్యక్తి • రాజభక్తి

అఖిలజనులకనంతసా • ఖ్యంబునిచ్చు

రాజీతామృతభుక్తి శ్రీ • రాజభక్తి.

మూర్ఖవర్ధతి.

క. తెలియనిమనుజునిసుఖముగఁ

దెలుపందగుసుఖతరముగఁ • దెలుపఁగవచ్చుం
దెలిసినవానిందెలిసియుఁ

దెలియనినరుఁ దెల్ప బ్రహ్మ • దేవునివశమే ?

చ. మతరముఖాంతరస్థమగు • మానికముందెకలింపవచ్చుఁబా
యకచలదూర్మికానికర • మైనమహాదధిదాటవచ్చు మ
స్తకమునఁబూవుదండవలె • సర్వమునైన ధరింపవచ్చు మ
చ్చికఘటియింపమూర్ఖజనఁచిత్తముఁదెల్పనసాధ్యమేరికిన్.

తే. తివిరియిసుమునఁదైలంబుఁ • దీయవచ్చుఁ

దవిలిమ్మగత్పల్లలోనీరుఁ • ద్రావవచ్చుఁ

విరిగికుండేటికొమ్మ సా • ధింపవచ్చుఁ

జేరిమూర్ఖులమనము రం • జింపరాదు.

చ. తెలివియొకింతలేనియెడఁ • దృపుఁడనైకరిధంగి సర్వముం
దెలిసితి నంచుగర్వితమ • తిన్విహరించితిఁ దొల్లియిప్పుడు
జ్వలమతులైన పండితుల • నన్నిధినించుక బోధకాలినై
తెలియనివాఁడనై మెలగిఁ • తింగతమయ్యెనికాంతగర్వమున్

వి ద్ వ త్ ప థ తి.

చ. సకలకలావిభూషితులు • శబ్దవిదుల్ నయతత్వబోధకుల్
 ప్రకటకపీంధుఁ లేన్యపతి • పజ్జను నిర్ధనులై చరింతు రా
 వికృతపుజాద్యమాదొరదివిత్తము లేకయవారుపూజ్యులం
 ధకజనదూషితంబులుఁ నంబులుగా వెయమూల్యరత్నముల్
 ఉ. హర్తకుఁగాదుగోచరమ • హర్మిశమున్ సుఖపుష్టిసేయున
 తీర్తిఁఁగుటించు విద్యయను • దివ్యధనం బఖలార్థికోటికిన్
 బూర్తిగనిచ్చినంబెరుఁగుఁబోదుయుగాంతపువేళ నైనభూ
 భర్తలుదధనాధికుల • పట్టన గర్వమమానుటొప్పగున్.
 తే. ప్రభులు పండితులగువారి • వలన గర్వ
 కలనమానుఁడు వారు మీఁకలిమిత్వణము
 లీలఁ బోలింపలేమి మృ •ణాళగుణము
 భూరిమదవారణములకు • వారణంబె!

చ. వనజభవుండు గోపమున • వాహనమైనమరాళభర్తకున్
 వనజవనీవిహార కల • నంబుదొలంగఁగఁ జేయుఁగానిగుం
 భనమునదుగ్ధజీవన వి • భాగవిధాన నిరూఢనైపుణీ
 జనితమహాయశోవిభవ • సారముహంసకుమాన్వజాలునే.
 ఉ. భూషలుగావుమర్త్యులకు • భూరిమయాంగదతారహరముల్
 భూషిత కేశపాశమృదు • పుష్పగుంధజలాభిషేకముల్

భూషణుగావుపూరుషుని * భూషితుఁడేయు పవిత్రవాణి నా
 గృహణమే సుభూషణము * భూషణముల్ నశియించునన్ని
 [యన్]

ఉ. విద్యనిగూఢగుప్తమగు * విత్తముగూపముపూరుషాళిన్
 విద్యయశస్సుభోగకరి * విద్యగురుండు విదేశబంధుఁడున్
 విద్యవిశిష్టదైవతము * విద్యకుసాటిధనంబు లేదిలన్
 విద్యనృపాలపూజితము * విద్యనెఱుంగనివాఁడుమర్త్యుఁడే.
 చ. ఊమగవచంబుగోధమది * శత్రువుజ్ఞాతిహుతాశనుండుమి
 త్రముదగుమందుదుర్జనులు * దారుణపన్నగముల్ సువిద్యవి
 త్తముచితలజ్జభూషణము * చాత్రకవిత్వమురాజ్యమిఊమా
 చ్రముఖపదార్థముల్ గలుగు * పట్టునఁదత్కవచాదులేటికిన్
 తే. సత్యసూక్తిఘటించు ధీ * జపిమమాన్సు
 గౌరవమొసంగు జనులకుఁ * గలుషమడఁచుఁ
 గీర్తిఁ బ్రకటించుఁజిత్రవిఘ్నార్తిఁడేయు
 సాధుసంగంబు సకలార్థ * సాధనంబు
 మా న కౌర్య పద్ధతి.

తే. ప్రాణిలోకంబునంసార * పఠితమగుట
 వసుధవైగిట్టిపుట్టని * వాఁడుగలఁడె
 వానిజన్మంబుసఫల మె * హ్యనివలన
 చంకమధికోన్నతి వహించి * వన్నెకెక్కు.

తే. కుసుమగుచ్ఛంబు నకుబోలె * బాసఁగుశౌర్య
మూసవలతునికెవరెంచు * మహితగతులు
నకలదనమస్తక పృథ్వీ * శములనైన
వనమునరదైన జీర్ణభావంబుగనుట.

మ. భువన శ్రేణివహించు శేషుఁడుఫణా * భాగంబు పైసంతనం
బవలెన్ భరియించు బృష్టమునఁ గూర్చి శ్రద్ధి శ్వయందాతనిన్
ధవళకోడవశాత్తు శ్రేయునతనిన్ * వారాశియశాంతిచే
శువురా ! ధీరచరిత్రసంపద లనం * ఖ్యాతప్రభావోన్నతుల్.

తే. అర్కకాంతమచేతనం * బయ్య నవిత్తు
పాదములు సోకినంతన * ప్రజ్వరిల్లుఁ
గొననభిమానవంతుఁడెం * దైనశత్రు
శృతతిరస్కారమెట్లు న * హింపనేర్పు.

అ ర్థ ప థ తి.

క. ఏనరునకు విత్తముగల
జానరుఁడు కులీనుఁ డభిమం * దాద్యక్షదతంజే
ధీనిధి ధన్యుఁడు నేర్పరి
శానాగూఁగణము కారణ * నంబుననిలుచున్.

మ. యతినంగంబునబాలుడ౯దరముచేఁజ్యభర్తడురత్నతిఁచే
 శ్రుతిహానిన్ ద్విజుడన్వయంబుఖలుచేఁగూఁరాప్తిచేశీలము
 ద్ధతిచే మిత్రత చూపులేమిఁగృపి మఁద్యపాప్తిచే సిగ్గుదు
 రత్నతిచేనంపదలున్ నశించుఁ జెడు నఁ ధంబుల్ ప్రమాదంబు
 [నన్.]

క. దానము భోగము నాశము

పూనికతోఁమూఁడుగతులు • భువిధనమునకున్

దానము భోగము నెఱుఁగని

దీనునిధనమునకుఁగతి దృ • తీయమెహసఁగున్

తే. ధరణి ధేనువుఁ బిడుకంగఁ • దలఁచితేని

జనులఁబోషింపుమధిప వ • త్సములమాడ్కి

జనులుపోషింపఁబడుచుండ • జగతికల్ప

లత తేఱంగున నకలఫ • లంబులొనఁగు.

దుర్జనవద్ధతి.

తే. విద్యచేభూషితుండయి • వెలయుచున్నఁ

దొడలివర్జింపనగుఁజూచి • దుర్జనుండు

చారుమాణిక్యభూషిత • శస్త్రమన్త

కంబుకవన్నగము భయం • కరముగాదె.

శ్లో. హీరవ్యంజకుఁగాఁగనువ్రతునిమాఁయుంగాశుచిందం

[భిఁగా]

శూరున్ నిర్దయుఁగామునిన్ విమతిఁగాఁశ్రోతప్రియాలాపుని
స్సారుంగాబలవంతుగర్వితునిగా • సద్వక్తవాచాలుఁగాఁ
గూరుండెన్నిసుధీగుణంబుదురితా • రూఢంబుజేయుంగదా !

తే. మొదలఁజూచినఁగడుగొప్ప • పిదపఁగుఱుచ
యాదిఁగొంచెము తర్వాత • సధికమగుచుఁ
దనరుదినపూర్వపరభాగ • జనితమయిన
చాయపోలికఁగుజన స • జ్ఞనులమైతి.

తే. కనవుచే, నీటిచే, మోద • కలనచేత
బ్రతుకుమృగమీన సజ్జన • ప్రకరమునకు
శబరకైవర్తనూచక • జనులుజగతిఁ
గారణములేనిపగవారు • గారెతలఁప.

సు జ న ప థ తి.

ఉ. ఆపదలందుఁడైర్యగుణ, • మంచితనంపదలందుఁదాల్మియున్
భూపనభాంతరాశమునఁ • బుష్కలవాక్చతురత్వ మాజిబా
హాపటుశక్తియున్ యశము • నందనురక్తియవిద్యయందువాం
ఛాపరివృద్ధియున్ బ్రకృతి • సిద్ధగుణంబులు సజ్జనాళికిన్.

చ. కరమననిత్యదానముఘ్నంబునసూన్యతవాణియాదలం.
 గురుచరణాభివాదన ము • కుంతితవీర్యముదోర్మ్యగంబునన్
 దరహృదయంబునన్ విశేష • తర్తన మంచితవిద్య వీనులన్
 ఘురుచిరభూషణంబులివి • శూరులకున్ సిరి లేనియప్పడున్.

తే. సంపదలుగల్గుతఱి మహా • జనులహృదయ
 మభినవోత్పలకోమలం • బగుచు వెలయు
 నాపదలువొందునపుడు ము • హామహీధ
 రాశ్రస్రంఘాతికర్కశం • బై తనర్పు.

మ. అనమాసప్రియసీతివర్తనమువ్రాణాంతంబునందున్ మలీ
 మసమగ్రాహ్యమదుప్తయాచనమసంపత్సార్థనాథామున్
 వ్యసనావాప్తినిధైర్యముంబుధజనా • త్యంతానుకూలత్వమి
 యసిధారావ్రతచర్యయెవ్వఁడు మహార్య శ్రేణికిందెప్పెనో!

ఉ. నీరముతప్తలోహమున నిల్చి యనామకమై నశించు నా
 నీరమెముత్యమట్లు సలి • నీదళసంస్థితమై తనర్పు నా
 నీరమెశుక్తిలోఁబడి ము • ణిత్వముగాంచునమంచితిప్రభం
 బారుషవృత్తులిట్లధముమధ్యమునుత్తముఁగొల్పువారికిన్.

చ. వతులగుచున్ మహాన్నతిఁద • నర్పుచునన్యగుణోక్తిచే
 [గుణో]

న్నతిఁబ్రకటించుచుంబరజ • సప్రియకార్యసమర్థులన్ సమం

చితనిజకార్యసంగ్రహముఁ జేయుచు నిష్కరవాదులన్ క్షమా
 ధృతినిరసించుచుంబరఁగు • ధీరులు పుణ్యులు గారె యేరికిన్.

ప రో ప కార ప ద్ధ తి.

గీ. తరువులతిరసఫలభార • గురుతగాంచు
 నింగివేళుచు నమృత మొసంగు మేఘుఁ
 దుద్ధతులుగారు బుధులు న • వృద్ధిచేత
 జగతి నుపకర్తలకు నిది • సహజగుణము.

గీ. అమరుఁ జెవిశాస్త్రమునఁగుండ • లమునఁగాదు
 వలయమున నొప్పదీవిచే • వెలయుఁ బ్రాణి
 యురుదయాధ్యులమేను ప • రోపకార
 కలన రాణించు గంధంబు • వలనఁగాదు.

తే. ద్యుమణిపద్మాకరము విక • చముగఁ జేయుఁ
 గుముదహర్షంబుఁ గావిండు • నమృతనూతి
 యర్థితుఁడు గాక జలమిచ్చు • సంబుధరుఁడు
 సజ్జనులు దారె పరహితా • చరణమతులు.

మ. తమకార్యంబుఁ బరిత్యజించియుఁ బరార్థిపాపకుల్ సజ్జనుల్
 దమకార్యంబుఁ భుజించుచున్ బరహితార్థవ్యా • పృతుల్ మ
 [ధ్యముల్]

దమకైయన్యహితార్థఘాతుకజనుల్ • దైత్యుల్ వృథాన్యార్థభం
గముగావిం చెడువారలెవ్వరొయెఱుంగన్ శక్యమేయేరికిన్.

తే. అఘమువలనమఱియు హి • తార్థకలితుఁ
జేయఁ గోప్యంబుదాఁచుఁ బోషించుగుణము
విడువఁ డాపన్నులేవడి • వేళనిచ్చు
మిత్తుఁ డీలక్షణంబుల • మెలఁగుచుండు.

ఉ. క్షీరముమున్నునీటికొనఁ • గెన్ స్వగుణంబులుదన్నఁజేరుటన్
క్షీరముదప్త మౌటఁగని • చిచ్చుఱికెన్ వెతచేడలంబు దు
ర్వారసుహృద్విపత్తిఁగని • వహ్నిఁజొరంజనెదుర్గమంతలో
నీరముఁగూడిశాంతమగునిచ్చుమహాత్ములమైతియీగతిన్

శా. ఆశాసంహరణంబునోర్మియుమదఁత్యాగంబుదుర్దోషవాం
ఛాశూన్యత్వముసత్యమున్ బుధమతాఁచారంబుసత్సేవయున్
వైశద్యంబును శత్రులాలనము మాన్యప్రీతియుంబ్రశ్రియ
శ్రీశాలిత్వముదీనులందుగృపయున్ • శిష్టాలికిన్ ధర్మముల్.

చ. హృదయవచశ్శరీరముల • నెంతయుఁబుణ్యసుధాప్రభా

[ర్జులై]

ముదముబహూపకారముల • మూఁడుజగంబులకున్ ఘటించి

[చుచున్]

వడలక సాధుసద్గుణ ల • వంబులుగొండలు నేసిమెచ్చుచున్

మదిని వికాసయుక్తులగు • మాన్యులుగొండలువొల్తులిద్దరన్

శ్లో ర య ప థ తి.

తే. తనిసిరే వేల్పులుదధి ర • త్నములచేత
వెఱచిరేఘోరకాకోల • విషముచేత
విడిచిరే యత్నమమృతంబు • వాడముదనుక
నిశ్చితార్థంబు వదలరు • నిపుణమతులు.

శా. ఆరంభింపరు నీచమానవులు వి • ఘ్నాయానసంత్రస్తులై
యారంభించి పరిత్యజింతురు దుః • ఘ్నాయత్తులైమధ్యముల్
ధీరుల్ విఘ్ననిహన్యమానులగుచున్ • ధృత్యున్నతోత్సా
[హులై]

ప్రార్థభార్థము లుజ్జగింపరుసుమీ • ప్రజ్ఞానిధుల్ గావునన్.
మ. ఒకచో నేలనుబవ్వళించు, నొకచో • నొప్పారుఁబూసెజ్జపె
నొకచో శాకములారగించు నొకచో • నుత్కృష్టశాలోదనం
బొకచో బొంతధరించునొక్కొక తఱిన్ • యోగ్యాంబర శ్రేణిత
క్కగురానీయఁడు కార్యసాధకుఁడుదుః • ఖంబున్ సుఖంబున్
[మదిన్.]

శా. నీతిప్రార్థవిహరులైన నిపుణుల్ • నిందింపనీ మెచ్చనీ
ఖ్యాతింజెందినసంపదల్ నిలువనీ • గాఢంబుగాసాగనీ
ఘాతంబప్పడపొందనీనియతిమై • కానీయుగాంతంబునన్
నీతిశ్లాఘ్యపదంబుదప్పురుగదా • నిత్యంబుధీరోత్తముల్.

గీ. నియతిచేతఁగదర్శితుం • డయినధైర్య
 చరునిధైర్యగుణంబు మా • స్పంగఁదరమె ?
 క్రిందుసేయంగఁబడినట్టి • కృష్ణవధుని
 కీలకందయిన మీఁదుగాఁ • గెరలుఁగోదె ?

చ. ఉపతరపర్వతాగ్రమున • నుండిదృఢంబగుతాతిమీఁదన
 త్వరముగఁద్రొల్లికొయముహంతంబుగఁజేయుటమేలుగాలిమే
 పరిదొరవాఁతఁగేలిడుట • బాగుహుతాశనమధ్యపాతమున్
 వరమగుఁజారుశీలగుణ • వర్జనమర్హముగాదు చూడఁగన్.

చ. అతనికి వార్ధికుల్యయగు • నగ్నిజలంబగుమేరుశ్చేలమం
 చితశీలలీలనుండుమదఁసింహముజింక లేఱంగుఁదాల్చుఁగో
 పితఘణిపూలదండయగు • భీష్మవిషంబు సుధారసంబగున్
 క్షీతిజనసమ్మతంబగును • శీలమదేవ్యనియందుశోభియన్.

తే. ఖండితంబయ్యభూజంబు • పెండిమొలఁచు
 క్షీణుడయ్యనునభివృద్ధిఁ • జెందునోమొఁ
 డివ్విధమునవిచారించి • యొడలుదెగిన
 జనములకుఁదాపమొందరు • సాధుజనులు.

ఉ. జనుగభూతికిందొడవు • సజ్జనభావముకౌర్యలక్ష్మీక్రీన్
 మానమునీతివిద్యకుశ • మంబు సుబుద్ధికి విత్తవృద్ధికిన్
 దానముదాల్చితక్తికిని • ధర్మనిరూఢికదంభవృత్తియుఁ
 బూనికతోడనర్వగుణ • భూషణమెన్నఁగ శీలమేసుమీ.

దై వ ప థ తి.

క. కందుకమువోలెనుజనుడు

గిందంబడిమగుడమిఁది • కిన్నెగయుసుమి

మందుడు మృత్పిండమువలె

గిందంబడియడఁగియుండు • గృహతాపమునన్.

చ. దొనఁగులు వచ్చువేళగుణ • ధుర్యులు ధైర్యగుణంబు న

[ర్వముం]

బస చెడునంచుఁజూచెదవు • పాపపుదైవమయీదురాగ్రహ

వ్యసనము మానుమానుపశిశు • యంబునవీతనిజక్రమంబులై

నసిసెడవిండుకంతయును • సాగరముల్ గుంపర్యతంబులున్.

వి ద య.

గీ. విద్యయెనఁగును వినయంబు • వినయమునను

బడయుఁ బాత్రిత, పాత్రిత • వలనధనము

ధనమువలనను ధర్మంబు • దానివలన

నై హికాముష్మిక సుఖంబు • లందునరుడు .

క. ధనమును విద్యయు వంశం

బును దుర్మత్తులకుమదంబుఁ • బొనరించును స

జ్ఞులైనవారికడఁకువ

యును వినయము నివియె తెచ్చు • నుర్వీనాథా.

సత్యము—సూన్యతము.

చ. నుతజలపూరితంబులగు • నూతులునూటిటికంఁపెసూన్యత
వ్రతయొక బాంతులు మఱి • బావులునూటిటికంఁపెనొ

[కక్రస]

తక్కితుపదిమేలుతత్కృతు • శతంబునకంఁపెనుతుండుమేలుత
స్ఫు • శతకంబుకంఁపెనొక • సూన్యతవాక్యముమేలునూడఁగన్.

క. వెలయంగ సత్వమేధం

బులు వేయునునొక్కసత్య • మును నిరుగడలం

దులనిడి తూఁపఁగ సత్యము

వలననములు సూపు గౌర • వంబునపేర్మిన్.

తే. సర్వతీర్థాభిగమనంబు • సర్వవేద

సమధిగమముసత్యంబుతో • సరియఁగావ

యెఱుఁగుమెల్లధర్మంబుల • కెందుఁజెద్ద

యందు సత్యంబుధర్మజ్ఞ • లైనమునులు

క. ధీరమతియుక్తిఁజేసి వి

చారింపఁగ నిక్కువంబు • సర్వజనస్వ

గ్ధారోహణశోపానం

బారఁగఁగఁగఁబచూవె • యతిరమ్యమగున్.

క. సమతయుఁడ మముఁదితిక్షయ

సమత్సరము హీయు ధృతియు • ననసూయార్య

త్వములు సహింసాదాన

క్షమాత్వజనసూన్యతములు • సత్యముమూర్తుల్.

క. సత్యాకృతులగుగుణములు

నిత్యానుష్ఠితసమగ్ర • నిర్మలయోగ

స్థిత్యభిముఖునకుసులభము

లత్యంతసుఖప్రదంబు • లవికార్యంబుల్.

చ. కుదురుసమస్తధర్మముల • కున్ వినునర్వముయోగమోక్షన

త్పదములుస్థత్యవాక్యములు • పాపముసత్యముకంటెనొండులే

దుతలఁపనశ్వమేధములు • దొమ్మిదినూఱులువెండినూఱునై

యొదవిననీడుగావు భర • తోత్తమ సత్యముతోడనారయన్

అ న్మ త దో ష ము.

ఆ. ధర్మవైఱిగిదానిఁ • దా నొండుగా లాభ

లోభపక్షపాత • లోలబుద్ధి

సీతిముక్తావళి.

సభలనెవ్వఁడేని • సభ్యుడై పలుకువాఁ
డనృతదోషఫలము • ననుభవించు.

క. తనయెఱిగినయర్థంబారూఁ
డనఘాయదియెట్లు సెప్ప • మనియడిగినఁ జె
ప్పనివాఁడును సత్యము సె
ప్పనివాఁడును ఘోరనరక • పంకమునఁబడున్.

ఆ. సభకువచ్చి ధర్మశ్శాస్త్రం దేవామడిగిన
నెఱిగి చెప్పకుండిరేనిసభ్యు
లనృతదోషఫలము • నందర్థమొందుదు
రనిరిధర్మవేదు • లైన మునులు.

జ్ఞానము.

క. జ్ఞానము మదమానంబుల
మానుచునుజనులకునిచ్చు • మఱి కొందఱకున్
జ్ఞానికిఁగామికివిజన
స్థానము ముక్తియునురక్తి • దానొసఁగుగతిన్.

అజ్ఞానము.

క. రోషము శోకము రాగ
 ద్వేషములభిమానదర్ప • వేగాలస్య
 శేషము లజ్ఞానమని మ
 నీషిజనముసెప్పు మాన • నీయచరిత్రా.

ధర్మము.

క. చలము సిరి చలము ప్రాణము
 చలమరయఁగ జీవనంబు • జవ్వనమతిచం
 చలమగు సంసారమునం
 దలఁపఁగనిశ్చలనమొక్క • ధర్మమకాదే.

క. ధర్మజ్ఞులైనపురుషులు
 ధర్మపునకుబాధసేయు • ధర్మపునెందున్
 ధర్మముగామదిఁ దలఁపరు
 ధర్మపు సర్వంబునకుహి • తంబుగవలయున్.

కం. తనకులధర్మము విడువక
 మనుటపరమధర్మమందు • మాన్యులుచిత్తం

బునఁగృవగలుగుటముఖ్యపుఁ

బనిసైరణవలయునఖల • భావములందున్.

క. ధార్మికులుసలువునుత్తమ

కర్మముఁజెడునాడునాస్తి • కదనమువినుమా

దుర్మతులతెఱఁగుఁగనుఁగొని

ధర్మమునెడఁ బ్రీతివదలఁ దగదుబుధునకున్

క. శరణం బని వచ్చిన భీ

కరశత్రుని నయివఁ బ్రీతిఁ • గావఁగవలయుం

గరుణాపరులతెఱం గిది

యిరువుగ నరిగావు దీని • కేధర్మంబుల్.

ఉత్తమగుణములు.

క. మనముప వేరమి దలఁపమి

యునుసక్షమచిత్తుఁడగుట • యానుగుణములుకై

కొనిదోషంబులువిడుచుట

యానునుత్తముఁడొనవురుషులనుత్తమగుణముల్

శీలము.

క. ఒలసిమనోవాక్కాయం
 బులదోహాభావ మఖిల • భూతములయెడం
 గలిమి వినుశీలమదిమే
 లొలయించును దాననుల్ల • మూన్పుమువుతా.

క. పరహితము సిగ్గుపాటుం
 భారయకయుండంగ నెదిరి • బోధించుటయన్
 సరసముదయంబువొగ డెను
 చరితము శీలమున కంగ • సంపద వత్సా.

తే. సత్కులంబునఁబుట్టుట • సకలవేద
 ములుఁబురాణంబులునుశాస్త్ర • ములునుజచువు
 టయును సద్గతిఁజేయఁబొ • ధములుగావు
 శీలసామగ్రిలేని దుఃశ్చేష్టితునకు.

క్షమ.

క. క్షమగలవానికిఁబృథ్వి
 సమునకు నిత్యంబు విజయ • సంసిద్ధియగున్.

క్షమియైనవానిభుజ వి

క్రమముగడున్ వెలయు సర్వ • కార్యక్షమమై.

౮. క్షమయతాల్పియుండఁ జనదెల్లప్రొద్దుదే

జంబతాల్పియుండఁ • జనదుపతికి

సంతతక్షముండు • సంతతతేజుండు

నగుటదోషమందు • రసఘమతులు.

౯. క్షమ లేని తపసితపమును

బ్రమిత్తునంపదయుధర్మ • బాహ్యప్రభురా

జ్యముభిన్నకుంభమునఁ దో

యములట్టుల యధ్యువంబు • లగు నివియెల్లన్.

౧౦. క్షమమేలగునై ననతి

క్షమదైన్యముఁదెచ్చునెగురు • గర్వించినఁ గ

య్యమువాడిచిగెలిచియరిశే

షమునెడనదయక్షమావి • శదూఁడగుటాప్సన్.

నీ, కోధంబు పాపంబు • కోధంబు ననచేసి

యగుఁజువ్వె ధర్మకా • మార్గహాని

గడుఁగోధి కర్మింబు • గానందు కుగ్రీధుండు

గురునైన నింకించుఁ • గుగ్రీధుఁడైన

వాఁడవధ్యులనైన • వధియించు మతియారత్త

ఘాతంబుసేయంగఁ • గడఁగుఁగుగ్రీధుఁ

ఉస్మాదృశులకు ధ • రాత్రుబంధులకిట్టి
 కోర్కెధంబు దాల్చుట • గుణమెచెపుమ.
 ఆ. యెఱుకగలమహాశుక్ర • డెఱుకయన్ జలములు
 నార్చుఁగోర్కెధమను మ • హానలంబు
 గోర్కెధవర్జితుండు • గుఱుకొనితేజంబు
 దాల్చుదేశకాల • తత్త్వమెఱిగి.

మి తు గ్గి ఁ డు.

జ. మిత్తుగ్గి డెహికములునా
 ముత్తికములునై నభద్ర • ములుడలకొలుపున్
 మిత్తిధనంబులలోనను
 మిత్తుగ్గి డెయ్యకుడనుమాట • మెత్తురుపాజ్ఞుల్.
 క. ఉత్తమకులజుడు సుగుణా
 యత్తుడు నన్నేహమతియు • నగుమిత్తుగ్గినకుం
 జత్త మెలర్చు లేఱుగునఁ
 బాత్తుమనఁగవలయు శుభము • బొందవలసినన్.

చ. ధనపతితోదరిద్రినకు • దత్త్వవిదుండగువానితోడమూ
 ధనకుఁబ్రశాంతుతోడఁగడు • గూర్తునకున్ రణశూరుతోడభీ

రునకు వరూధితోడ నవ • రూధికినజ్జనుతోడఁ గవ్వ దు
ర్జనునకు నెవ్విధంబునను • సఖ్యము దానోడఁగూడనేర్చునే.

క. సమశీలవృత్తయుతులకు
సమధనవంతులకుసమసు • చారిత్రులకుం
దమలోసఖ్యమునువివా
హమునగుఁగా కగునెరెండు • నసమానులకున్.

దు ష క్తి.

క. కఠివుపయిగఁ అవువొరయుచు
వెఱివుపయిన్ వెఱివుదోఁప • విడువనియిడుమం
దొఱఁగమిపైఁబురుషుఁడిదుమఁ
దొఱఁగమిఁజేడ్చుచునడచు • దుష్కర్తములన్

సు క్తి.

ఆ. ఉల్లేపంబుమీఁదఁనుల్పవమందుచు
సుఖముమీఁద సుఖము • సౌష్ఠ్యడంగఁ
బుణ్యపదముమీఁదఁ • బుణ్యపదంబున
కరుగు నరుఁడు సుకృతి • యైననధిప.

కా పు రు షు లు.

క. పలుమలు శపథంబులు నం
జలియును నభివాదనమును • సామక్రియ భా
మలుమిథ్యావినయంబులుఁ
గలయవిదుప్తస్వభావ • కాపురుషులకున్.

దు ర్వి నీ తు లు.

క. తగునిదితగదనియెడలో
వగవకసాధులకుఁజేద • వారలకెగ్గుల్
మొగిఁజేయు దుర్వి నీతుల
కగు ననిమితాగమంబు • లయినభయంబుల్.

అ క్షో ధ ను ఁ దు.

క. అనువమనియమాన్వితులై
యనూనదక్షిణలఁగ్రతు స • హసగ్రంబులుసే
సినవారికంటెనక్షో
ధనుఁడు గరంబధికుఁడందు • తత్త్వివిధిజ్ఞుల్.

క. అలిగిన సైన్యముగక యెగ్గులు
 పలికిన మఱివిననియట్లు • ప్రతివచనంబుల్
 వలుకక బన్నము నడియెడఁ
 దలఁపక యున్నతఁడచూవె • ధర్మజ్ఞుఁడెల్లన్.

దా న ము.

క. ఇచ్చునది ధనముపాతుని
 కచ్చుగనొరువేడకుండు • నది యభిముఖులై
 వచ్చినచూశార్థులవృథ
 వుచ్చక సేయునది సర్వ • భూతప్రీతిన్.

దూ య త ము.

ఆ. కుటిలమార్గులయిన • కుత్సితకితవుల
 తొడఁగడఁగిజూద • మాడఁజనదు
 దానఁజేసియర్థ • ధర్మవివర్జిత
 లగుదురెట్టివారు • జగములోన.

దుర్జనుఁడు.

క. తనకిమ్మగునంతకు దు

ర్జనుఁడిట్టుండపోలెనుండి • సర్పమపోలెం

దనకిమ్మగుడును గలుచును

ఘనదారుణకర్మగరళ • ఘనదంష్ట్రలచేన్.

క. తనకపకారముసేసిన

జనుఁడల్పుండనుచునమ్మి • జడమతియై చే

కొనఁజన దించుకముల్లయి

ననుబాదతలముననున్న • నడవఁగనగునే.

క. ధృతిసెడివేఁడెదువానిని

నతిథిని నభ్యాగతునిభయస్థుని శరణా

గతుఁజంపుట కొడఁబడుదు

రక్త కిహముంబరముఁగలదె • మదిఁబరికింపన్.

దుర్జనసంపద.

క. మదమలినమనస్కుఁడరుం

తుదుఁడు నృశంసుఁడనబరఁగు • దుర్జనునకుసం

పదలైడలయ్యను నాతని
మొదలిటిసంపదలతో న * మూలంబు చెడున్.

క లి మి.

క. కలిమియ చుట్టలజేర్పుం
గలిమియ చెలులనుఘటించు * గలిమియశౌర్యో
జ్వలుండనిపించుం గలిమియ
వలుపునునద్భుద్ధియవగఁ * బరగంజేయున్.

స త్సం గ ము.

క. తిలలును నీళ్లును వస్త్రం
బులుఁబుష్ప సుగంధవాస * మునసౌరభముం
బొలుపెనఁగఁదాల్చుఁగావున
నలయక సత్సంగమమున * నగునద్భుతముల్.

స తే వ కు లు.

ఉ. తాలిమి బేర్చువారలునుధర్మవిధిజ్ఞులు సత్యవంతులున్
లోలత బేనివారు మదఁ * లోభనిరర్థకకోపహీనులు

స్థిలసమేతులుం బలుకఁ నేర్పుట కార్యము కాన్పు పెంపుమై
జాలుట గల్గుభృత్యులును • సంపద సేయుదురాత్మభర్తకున్

ఆ రు ధ్య లు.

క. శాశీరమానసమహా

దారుణదుఃఖములఁ జేసి • తఱిగి శరీరుల్

కూర్చితరబాధఁబొందుదు

రా రెంటిని జెఱుతు రాయ్య • లమలినబుద్ధిన్.

లో భ ము.

క. వినులోభమునజ్ఞానం

బునునదృశఫలప్రదములు • పుట్టునులోభం

బుననజ్ఞానముగావున

జననాయక! లోభముదుగఁ • సౌఖ్యములొందున్.

తృప్తి.

క. అదిసర్వదోషములకా

వృధమిదిమరితక్రియాను • బంధంబులకున్

మొదలు నిరంతరదుఃఖ

ప్రదమనిమది నెఱిగిత్పడఁ బాతురుసుమతుల్.

పు త ౧ పే ౧ మ.

ఆ. ఎల్ల నెయ్యములకుఁ • దల్లిదండ్రులయందు
సుతులపలని నెయ్య • మతిశయంబు
ధనములెంతగలిగి • ననుసుతరహితుల
కెమ్మొయినిమనఃప్రి • యమ్ములేదు.

మ ద ౧ పా న ము.

ఆ. మొదలిపెక్కుజనత్ర • ములఁబుణ్యకర్తముల్
పరఁగఁబెక్కునేసి • పడయఁబడిన
యట్టియెఱుక జనుల • కాక్షణమాత్రాన
చెఱుచుమద్యనేవ • నేయనగునె?

స ౦ ఘ బ ల ము.

తే. బలముగలవానిఁబలువురు • బలవిహీను
లోక్కటైకూడినిర్జింతు • రుత్సహించి

మధువుఁగొననుత్సహించిన • మనుజుఁబట్టి
కుట్టినిర్జించుమధుకర • కులమునట్లు.

ఆ. కీర్తి లేని వాని • కినిజీవనంబు ని
రక్షకంబు నూవె • యవని మీఁద
నిత్యమయిన ధనము • నిరస్త్రుల కీర్తియ
యట్టికీర్తివడయు • టశ్రీమంబె?

క. ఇలఁ గీర్తి యెంతకాలము
గలిగి ప్రవర్తిల్లె నంత • కాలంబును ని
త్యులకారకీర్తి గలవు
ఋషులు; కీర్తి విహీనుఁడెందు • నుం బూజ్యుడే?

అపారదానము.

ఆ. పునుకఁగుక్కతిర్తి • జూపినపాలునీ
శ్మశ్రికనిందఁ బొరయు • నట్లు దుష్ట

మైయసాత్రవిషయం మగునీగివృధవోపు
నిచ్చుచోటఁ బాత్రం మెఱుంగవలయు.

ప బ్రజ్ఞ.

క. పబ్రజ్ఞయ పబ్రతిష్ఠ లాభము
పబ్రజ్ఞయ నాకంబనంగఁ • బబ్రజ్ఞయచువేష్ట
పబ్రజ్ఞయకైవల్యంబును
బబ్రజ్ఞసాధ్యములుగాని • పనులుంగలవే.

కా మ ము.

క. శోకశ్రమతృప్తలకున్
నీకలిమియమూలమగుట • నీకగపడువాఁ
డేకర్తవ్యముగానం
ఁజోకామమ!నిన్నుఁ దొఱఁగిఁయందెదనుభవై.
క. నీవాసపఱుపధనములు
గావించెదఁబోవినాశ • కములనుడుపఁగా

నీవశమే కాననీచెడు

తేవగవుండేదు పెనువ • దేదైన్యంబున్.

చ. సులభమొద్దుర్లభంబాయనిఁచూడనెఱుంగవుగన్నదానిపై
నలముదుకామమా! యిడుమఁలందఁగఁజేయుదునిండు తేమిటం
గలుగదు నీకు, నీతెఱుంగఁగాధరసాతలభంగి నీవుస
న్పొలమునఁబోకయుండినినుఁబుచ్చెద బచ్చెనరూపుపోకులన్.

తే. ధనముచేటున విసివి నా • మనమునిన్ను

నీడవిడిచెనోకామమ ! • యేనుశాంతి

దాంతిసత్యక్షమాభూత • దయలఁజెంది

నాఁడ,లోభాదులొందవు • నన్నునింక.

తే. కామసుఖదివ్యసుఖములు • కాంక్షదొఱుగు

మేలిపోడశాంశంబునఁ • బోలలేవు,

గానకామమ! నినుశత్రు • కరణిఁజంపి

బ్రహ్మపురముననుండెద • రాజుబోలె.

కీడుమేళు.

క. చనినఁజను నున్ననుండు

నక్రముజుడొకటిసేయఁజేయు • నరనాయక!తో

డనతగిలినదనోలను

వినుచేసివకీదుమేలు • విడువవువానిన్.

ను ఖ దుః ఖ ము లు.

క. సమయం బెనను గునుమఫ

లములెట్టులందోచుఁ దరువు • లం దతితోఁ గ

ర్మమాలం బొడమున్ సుఖిమః.

ఖములట్టుల, నివ్వ్రయత్న • కలితోద్భూతిన్.

ఁ. బ్రదుకు చేటు పొగడు • వడుటదూఱొందుట.

యూగి వేడుకొనుట • యిట్లు మఱియుఁ

గలుగు సౌఖ్య దుఃఖ • ములు వచ్చు నెడనెడ

వాని కింత యేట • వగవ సధిప!

తే. సుమతులు గ్రహింప రెండు వా • క్యములలోన

నిర్వదించెద సుఖదుఃఖ • నియమములను

సర్వమాత్ర వశంబులు • సౌఖ్యదములు,

పరవశములన్నియును దుఃఖ • భాజనములు.

అ ర థ్య మా ర్గ ము.

క. తెలిసికొనఁబడయరొరులఁ

ర్యుల పోయెడితేరువులరసి • యును, జదలంబ
క్షులు, నీశలోన మీనం
బులువోయెడు తోవలెఱుంగఁ • బోలునెయధిపా

క. ఐననుగాఢనిరూపణ

మానసుఁడైయార్యజనుల • మహితవచనముల్
వీనులననుచుచుధర్మము
తైనవి సేయంగఁ దప్ప • కగుఁదల్పలముల్.

అధికమతులు—అల్పబుద్ధులు.

ఆ. కార్యగతులతెఱుగు • కలరూపునెప్పిను

నధికమతులుపాని • నాదశింతు
రల్పకార్యబుద్ధు • లగువారలకునడి
విరసకారణంబు • విషమపోలె.

వ ప్త వ్య స నములు.

తే. తెలఁది నొదంబు పానంబువేట పలుకు

ప్రల్లదంబును దండంబు • బరుసఁదనము

సాము నిష్క్రమింపజనముగఁగవమునేత
యనెడునప్త వ్యసనములఁ జనదుతగుల.

క త ఘ త.

చ. ఒకరునిచేతిపోవునుద • దున్నతిపోవునుగాంచియెల్లవెం
టకునుగొఱంత లేక పొగ • డండగు సంపదనొంది యట్టిదా
తకుఁ దుదిగీడు సేసినకృ • తఘ్నునిపీనుఁగునై న రోతవు
ట్లక కబళింపఁ గుక్కలునొ • డంబడునే ? కురువశవర్ధనా !

కార్యసిద్ధి.

అ. కమియఁ బండకుండఁ • గాయఁగోసినఁ జవి
చేటెకాదు విత్తు • చేటుఁ గలుగుఁ
బక్ష్మమగుదుఁగోయ • ఫలమిచ్చుఁ జెడదు బీ
జంబుఁ గార్యసిద్ధి • చరిదమిట్లు.

తే. మాలకరిపుష్పములఁ గోయ • మాడ్కిఁ, దేటి
పువ్వుఁ దేనియఁగోరెడ • పోల్కి, నెదురు

గందకుండఁగఁగొనునది ♦ కార్యఫలము
బొగ్గులకుఁబోలెమొదలంటఁ ♦ బొడువఁజనదు.

అ స హ న ము.

క. పరులధనమునకు విద్యా
పరిణతికిం దేజమునకు ♦ బలమునకు మనం
ఁబెరియఁగ నసహ్యపడు న
న్నరుఁడు దెవులు లేని వేద ♦ నంబడు నధిపా!

ప లు కుఁ బ డి.

క. మనమునకుఁ బ్రియంబును హిత
మునుబధ్యముఁదధ్యమునున ♦ మోఘముమధురం
బును బరిమితమును నగుపలు
కొనరఁగ బలుకునది ధర్మ ♦ యుతముగనభలన్.
క. చెలిమియుఁ బగయును దెలివియుఁ
గలఁకయు ధర్మంబుఁ బాప ♦ గతియును బెంపుం
దులువతనంబునువచ్చును
బలుకుఁబడిన, కానపొనఁగఁ ♦ బలుకఁగవలయున్.

క. తనువునవిడిఁగినయలుఁగుల
ననువునఁబుచ్చంగవచ్చు • నతినిష్ఠురతన్
మనమునసాటినమాటలు
విచుమెన్నియుపాయములను • వెడలునెయధిపా!

నీ తి.

ఆ. నీతిలేనివాని • నిందింతులొకులు
లేదు సేగిలాతి • లేకయున్నఁ
గానమానవుండు • పూనికనయవిద్య
గడన సేయమొదలఁ • గడఁగవలయు.

ఉ. నీతిపథంబునన్ బ్రగుక • నేర్పుటయుత్తమభంగి, శౌర్యసం
జాతములై కరంబలరు • సంపదలొందుటమధ్యవృత్తి, య
స్థీరములైన భారవహ • జీవనముల్ దలఁపం గనిష్ఠముల్,
నీతికిబాహ్యులైనధర • ణీవర మెత్తురె వారినుత్తముల్.

రూ ప ము.

గీ. స్వరమె రూపంబు పరభృత • వర్గమునకుఁ
గొల్పెత్తడితనంబెరూపంబు • కోమిటులకు

విద్యయేగూపము కురూపః వితతికైల్ల
శాంతియేగూపమెప్పుడు • సంయుములకు.

బాంధవులు.

గీ. అర్జునే బాంధవులు లోక • మందు నాకు
సత్యమే తల్లి, జ్ఞానమే • జన్మదాత,
ధర్మమేతోడఁబుట్టువుఁడయ్యె హితుఁడు,
శాంతియే ధర్మచారిణి • క్షమయె కొడుకు.

ఉపకృతి—అపకృతి.

గీ. పలికెదశతాధికగ్రంథ • భావమెల్లఁ
దేటతెల్లంబుగా నొక్క • మాటలోనె
పుడమిని బోవకృతిసేతః పుణ్యమునకె
వరుల కపకృతిసేత పా • పరులకొటకె.

వికమత్యము.

చ. కరితురగాదిఘట్టనయుఁగాలియునొంపదెయ్యెంటియున్నయ
తరువున నేకభూరుహా వి • తానము గుంపయిపేర్చిబాధలం

బొరయునె యన్నదమ్ములును • బొందిన నేరిక సాధ్యులట్లుగా
కెరవయినిల్చినంగెలని • కెల్లిదమ్మై పటివోదు రెంతయున్.

స్వార్థత్యాగులు.

క. కారణము లేకయును నుప
కారపరత్వమున నొరుల • కార్యంబులకున్
వారనియలజడిఁబడియెడు
వారలచూ యేడుగడయు • వారికి నధిపా.

సత్ప్రవర్తనము.

క. జనులకు నొడఁబాటగు విధ
మున నడచుచు లోకనింద్యములనుడుగుచు మీ
రినయొకనికలిమికులుకక
మనుజులతోఁ బొందిపోనఁగి • మనుటొప్పునృపా.
తే. తగినవేషంబు దన్నుదాన • పొగడుకొనమి
నొచ్చియును గీడు వలుకమి • యిచ్చివగన

కునికిదనకెంతనడవక ♦ యుష్నఁబథము
దప్పకుండుట నడవడి ♦ కొప్పుసేయు.

స జ్ఞ ను ఁ దు.

క. తనులోకము గొనియాడఁగ
విని యుబ్బఁడు సజ్జనుండు ♦ వెండియుఁ గడుమే
లొనరించుఁ గీడొకించుక
యునుదనదెసఁ దోఁపనీక ♦ యుడుగుచువచ్చున్.

ఉ త్త ము ఁ దు.

క. పురుషుండు రెండు దెఱఁగుల
ధరనుత్తముఁడనఁగఁబరఁగుఁ ♦ దానెయ్యెడలం
బరుషములువలుకకునికిన్
దురితంబులు వొరయొపనులు ♦ దొఱఁగుటకతనన్.

పు ణ్య పు రు షు లు.

తే. చెల్లియుండియు సైరగా ♦ సేయునతఁడుఁ
జేదవడియునుసర్థికఁ ♦ బ్రయముతోడ

దనకుఁగఁ అభంగినిచ్చునఁ లెండుఁబుణ్య
పురుషులనిచెప్పి రాక్షసులు • బుధవరేణ్యు.

వ గ పు.

క. వగ బలముదఱుఁగు గూఢజు.
వగ చిన మతిదప్పఁ దెవులు • వచ్చుం దూరన్
వగ చినలంగినఁ బ్రియమగుఁ
బగతురకును, వగ చుటుదుగు • పార్థివముఖ్యు.

ప గ.

ఆ. పగయకలిగెనేని • పామున్నయింటిలో
సున్నయుట్లకాక • యూఱడిల్లి
యుండునెట్లుచిత్త • మొకమాటుఁగావున
వలవడధికదీర్ఘ • వైరవృత్తి.

క. పగ యడఁగించు కైంతి యునుఁ భంబది లెస్సయడంగు నేపగం
బగ వగగొన్న మారొక్కనకఁ పల్కకయుండఁగవచ్చునేకఁ డుం

దొంగమొదలెత్తి బోవఁబగఁదీర్పఁగవచ్చిన గ్రామముందునే
మిగతఁదలఁచినంతగకు * మేలిమిలేమిధువంబు కేశవా

సే వా ధ ర త్ర ము లు.

క. ఎఱిఁగెడువారికి నెనను
గఱపకతక్కఁ రుచితప్ర * కారము శుభముం
గొఱలుహితులట్లగుట నరి
దఱకునుజెప్పంగవలయుఁ * దగియెడుబుద్ధుల్.

క. తగఁజూచ్చితనకునర్హం
బగునెడఁగూర్చుండిరూప * మవికృతవేషం.
బుగసమయమెఱిగికొలిచిన
జగతీవల్లభునకతఁడు * సమాత్రమృదగున్.

క. నరనాథుఁగొలిచియలవడఁ
దిరిగితి వాకేమియనుచుఁ * దేకువవేమిన్
మరియాదదప్పమెఱుగినఁ
బురుషార్థంబుపకుహాని * పుట్టకయున్నే.

ఉ. రాజగృహంబుకంటె సభి * రామముగానిలుగట్టఁగూడదే
యోజన్మసాముఁడాశ్చరికి. * నొప్పుగువేషములొచరించువే

యోజవిహారముల్ నటవ • నుల్లమునంగ మవేడ్క సేయునే
యోజవిదగ్ధుడైవలుకు • నొడ్డులకుండగునట్లు సేయఁగన్.

క. పుత్రులు పౌత్రులు భ్రాతలు

మిత్రులనరు రాజులాజ్ఞ • మిగిలినచోటన్

శత్రులకాదమయలుకకుఁ

బాత్రము సేయుదురు నిజశు • భస్మితిపొంటెన్.

క. చనువాని చేయుకార్యం

బునకడ్డముసాచ్చి నేరు • పునమెలఁగుచుఁదా

నునుబయిఁబూసికొనుటఁ దన

మును మెలఁగిన మెలకువకును • ముప్పగుఁబిదపన్

ఆ. రాజనొద్దఁబలుపు • రకు సంకటముగాఁగఁ

దిరుగుపనులకెంత • తేజమయిన

వాని బుద్ధిగలుగు • వానొల్ల రదిమీఁదఁ

జేటుదెచ్చుటెట్లు • సిద్ధమగుట.

క. ఊరకయండకపలుపుర

తోరవమెనఁగంగఁబలుకఁ • దొడరుపకమమిం

జేరువఁగలనాగరికులుఁ

దారుఁగలసిపలుకవలయు • ధరణీశుకడన్.

క. వేటొక లేటఁగుననొరులకు

మాతాడకయానికెన్న • మనుజేంద్రుకడం

దీక్షిమిగలచోటులఁదా

మీటికడఁగివచ్చిపంపు • మెయికోనవలయున్.

చ. ధరణిపుచక్కఁగఁబైదుదు • దక్కిపిఱుందునుగానియట్లుగా
నిరుగెలశందగంగొలిచిఁదేమనునోయెటునూచునొక్కొయె
వ్వరిదెసనెప్పుడేతలఁపు • వచ్చునొయీతనికంచుఁజూడ్కిను
స్థిరముగఁదనుమ్రుఱింబుననఁచేర్చుచునుండుటనీతి కొల్వునన్.

క. సగళులలోవలిమాటలు

దగునేవెలినుగ్గడింపఁ • దనకేర్పడనొం

దుగిడంబుట్టినఁ బతివిన

సగువనిచెప్పెడిదిగాక • యీతనితోడన్.

క. అంతిపురముచుట్టజికం

బెంతయుఁగీడంతకంటె • నెగ్గుతదీయో

పాంతచరకుబ్జవామన

కాంతాదులతోడిపొందు • కలిమిభటునకున్.

ఆ. ఉత్తమాసనములు • నుత్కృష్టవాహనం

బులునుగరుణఁదమకు • భూమిపాలుఁ

డీక తారయెక్కు • బెంతటిమన్నన

గలుగువారికైనఁ • గార్యమగునె.

క. మన్ననకుబృకయవమతి

దన్నొధిససుక్కిఁబడక • ధరణిశుకడన్

మున్నున్నయట్లమొలగిన
యన్నరునకుశుభములొదవు * నాపథలడగున్.

క. జనవతియెవ్వరినైనను

మనుష్యజాతిపఁబూనియునికి * ముదిఁదెలియనెఱింగెనయేనిఁదానువెలివు

చ్చునెమునుమున్నెట్టిపాల * శురిదునుదానిన్.

ఉ. ఎండకువానకోర్చిన * యిల్లువ్రాసపుఁజోటునాకయా
కొందునలంగుదున్ నిమర * కుండతివప్పెడు డప్పివుట్టెనొ
క్కండనయెట్లకోయనక * కార్యము ముట్టినచోటనేలినా
తండ్రికచాయచూపినను * దత్తరతంబనిసేయుటొప్పుగున్.

క. తానెంతయాపుడైన మ

హీనాయకుసాముత్రాము * నెమ్ములుగాలో
నూనినభయమునఁబొరయక

మానినఁగాకేలకలుగు * మానముబ్రోచుకున్.

ఆ. ఆవులింత తుమ్ము * హానంబు నిష్ఠివ

నంబు గుప్తవర్త * నములుగాఁగఁ

జలుపపలయొనృపతి * గొలుపున్నయెడల బా

హిరములైనఁగెలసి * కెగ్గులగుట.

క. వైరులదూరలునెరవగు

బాదెనిరాకృతులఁజూప * వర్తులఁదమకుం

జేరువగావర్తించుట

నేరమితుదిఁబోయిచేటు • నిందయువచ్చున్.

ఆ. వసుమతీశుపాల • వర్తించునేనుంగు

తోడనైన దోమ • తోడనైన

వైరమగులెఱుంగు • వలవదుతానెంత

పూజ్యుడైన జనుల • పొందు లెస్స.

క. కలిమికిభోగములకదా

ఫలమనితనుమెఱసిబయలు • వడఁబెల్లుగవి

చ్చలవిడిభోగింపక వే

డ్కులుసలువఁగవలయుథటుడఁడంకువతోడన్.

య తు ప ౧ శ ౨ ము లు.

ప్ర ౧ శ ౨.

౪. దినకరునెయ్యదినడవును

దినకరునెవ్వరుగొలిచి • తిరుగుదురడ్డే

ప్రనియన్తుమించుటేమిట

సఖమ! తదాధారభూత • మదియెయ్యదియో.

ఉత్తరము.

తే. అనినధర్మజుడిట్లను • నబ్జహితుని
నడవుబ్రహ్మంబు; నురళోటి • నడచుఁగొలిచి;
ధర్మచేసనమితుఁడగుఁ • దపనుఁడమృ
హాత్మకసత్వమాధార • మందుబుధులు.

పృథ్వీ.

క. ఏమిటశ్రోత్రియుఁడనఁజను
నేమిటఁగడుమహిమవడయు • నిమ్మగఁబురుషుం
డేమిటసహాయయుతుఁడగు
నేమిటసగుబుద్ధిమంతుఁ • డేర్పడఁజెవుమా.

ఉత్తరము.

క. శ్రుతమువలన శ్రోత్రియుఁడగు
నతులతపోయక్తిఁగడుమ • హర్తృమువడయున్
ధృతిచేసహాయయుతుఁడగు
నతిశయముగబుద్ధిమంతుఁ • డగుబుధసేవన్.

పృథ్వీ.

తే. ఏమిశ్రమమునభూదేవుఁ • డెసఁగుదేవ
భావమున, నాతనికిసాధు • భావమెవ్వ

ధముననగు, నసాధుత్వమే • ద్దానఁజెందు,
మానుషుండగునాతఁ జే • దానఁజెప్పుమ.

ఉ త్త ర ము.

చ. అనవుడు ధర్మజుండనియె • నధ్యయనంబున దేవభాషముం
గను నవసీనుపర్వఁ డధి • కవ్రత శీలత సాధుభావమా
తనికి విశిష్టవృత్తిదిగఁ • ద్రావియసాధువనంగనుండు శౌ
చనియతిలేకమృత్యుభయ • సంగతినాతఁడు మానుషుండ

[గున్.]

ప ౧ శ ౨.

క. నావినియతఁడాతనితో

జీవనప్రతుఁడెట్టివాఁడు • సెప్పుమనుటయున్

ఉ త్త ర ము.

దేవాతిథిపితృభృత్యజ

నావళులకునిడకకుడుచు • నతఁడనిచెప్పెన్.

ప ౧ శ ౨.

చ. వినుమగుడంగ వాఁడు పృథివీపతిఁజూచి ధరిల్లికంటెవేరే
కనయగుదాని నాకనముఁకంటె • గడుంబొడవైనదాని గా

ద్వనకును నెక్కుఁజ్ఞ బవముఁ పొంపిరివోయెడుదానిఁబూరికం
ఁతునుదఱచైనదానినిఘు • టింపఁగఁజెప్పమునాకునాపుడున్.

ఉత్తరము.

ఆ. తల్లివేఁగునువ్వె • ధరణికంఁతునుసాక
సంబుకంఁటెఁబాతపు • బనకుండరయ
గాడ్చుకంఁటెనునను • గడుశీఘ్రగతి తృణో
త్కరముకంఁటెఁజింత • గరముతము.

పశ్చిమము.

తే. మొనసినిదిగ్రించియును గన్ను • మూయఁగెద్ది
పుట్టియును శేతనత్వంబుఁబారయదెద్ది
యరయరూపుగల్గియుహృద • యంబులేని
దెద్ది వేగంబుకలమున • నెద్దివొలుచు.

ఉత్తరము.

తే. అనినఁగన్న మూయఁచునువ్వు • మయ్యుమీను,
పుట్టియునుగుడ్డుచేతనం • బారయకుండు,
హృదయరహితంబురాగూఢ, • మేఱురయము
కలనవర్తించు, ననిచెప్పె • గౌరవుండు.

ప్రశ్న.

క. ఎయ్యదిధర్మపునకుఁగుడు
రెయ్యదియాశ్రయముగీర్తి * కిమ్మగుమార్గం
బెయ్యదిసురలోకమునకు
నెయ్యదిసుఖములకు నిక్క * యేర్పడఁజెపుమా
ఉత్తరము.

క. అమరఁగదాక్షిణ్యము ధ
ర్మమునకుఁగుదురందు, కీర్తి * మహిమనెలపుడా
నము , సత్యము సురపురిమా
ర్గము శీలముసంశ్రయము ను * ఖంబులకెల్లన్.

ప్రశ్న.

చ. నరునకునాత్రయైవ్వఁడు భు * నంబుగదైవికమైనచుట్టమె
వ్వరతనికి దదీయమగు * వర్తనమేమిటనిర్వహించు భూ
వరయతఁజేమిపూనియన * నద్యతఁబొందునెఱుంగఁజెప్పమి
వరుదుగనన్ననకుదుకు * లాగ్రణియాతనితోడనిట్లనున్.

ఉత్తరము.

తే. ఆత్మజునువ్వెపురుషున * కాత్రయయ్యె
నాతనికిభార్యదైవిక * మైనచుట్ట

మతనిజీవితపర్జన్యము • కతనజెల్లు
నతఁడుదానముగొనియాడి • యతిశయిల్లు.

ప్రశ్న.

చ. అనవినిమేటిధర్మమగు • నట్టిదియెయ్యది, యెట్టిదెప్పుడుం
గనియఁగబండియుండు, నెనఁకంబుగ నెయ్యదినిగ్రహించినం
దనరుఁబ్రమోదసిద్ధి,నియ • తంబుగ నెవ్వరితోడిసంధియెం
డునువికలంబుగాదు పరి • తోషమెలర్ప నుపన్యసింపవే.

ఉత్తరము.

అ. వినుమహింసమేటి • యనఁజనుధర్మంబు,
యోగకర్మమెప్పుడు • నొనరఁబండి
యుండు, మనసుకొల్పవ • ఖండింపఁగామోద
మెనఁగు, సుజనసంధి • యెడలదెందు.

ప్రశ్న.

తే. అనిననతఁడు లోకమున కె • య్యదియుదిక్కు
జలమునన్నమునెద్దాన • సంభవించు
విషమనంగ నెయ్యది శ్రాద్ధ • విధికినెద్ది
సమయమనిన నిల్లనిచెప్పె • జనవిభుండు.

ఉత్తరము.

తే. సజ్జనులుదిక్కునూవెయి • సర్వమునకు
సభము ధరణియు జలమున • స్నాముక్తునదృ

విందునెల్లవులు, విషమగు • విపరీధనము
లనఘ! శ్రాద్ధకాలముఁ బ్రాప్తానాగమంబు.

ప్రశ్న.

వ. మనుజుండెయ్యది పరిత్యజించిన సర్వజనప్రియుండ
ను. నిశ్శోకుండును, నర్లవంతుండును, సుఖయును నగును ?

ఉత్తరము

తే. సర్వజనసమత్తుండగు • గర్వముడిగి
శ్రోధమడచిశోకమునకుఁ • గొలుపుగాఁడు
వినవెయ్యరాద్యుండగులోభ • మొనరవిడిచి
తప్తవర్తించిసాఖ్యంబు • తెరువుఁగాందు.

ప్రశ్న.

వ. బురుషశబ్దవాచ్యుండెట్టివాఁడు ? సర్వధనియగు వాఁ
డెవ్వఁడు ?

ఉత్తరము.

క. దివిముట్టి ధరణియంతట
నివిడిమెఱయుచుండునెవ్వ • ని యశోరమ య
ట్టివిశిష్టచరిత్రుఁడు య
మనకా! బురుషుండునాఁ బ్ర • కాశతనొందున్.

ఆ. ప్రియమునప్రియములు • జెల్లగుసాఖ్యదుః
ఖములు భూతభావి • కార్యములును
నెవ్వఁకిసమంబు • లివి సర్వధనియనఁ
బరఁగుఁజువ్వెయిట్టి • భవ్యుడనఘ.

ప ర్థ మ భా గ ము.

సకూపము.

10214

